

POSTANOWIENIE

Dnia 18 października 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący)

SSN Marta Romańska

SSN Roman Trzaskowski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku A. M. i B. M.

przy uczestnictwie P. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w T. -
poprzednio w W.

o ustanowienie służebności przesyłu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 18 października 2019 r.,

zażalenia uczestnika postępowania

na postanowienie Sądu Okręgowego w G.

z dnia 15 maja 2019 r., sygn. akt III Ca (...),

**oddala zażalenie i zasądza od uczestnika na rzecz
wnioskodawców 240 (dwieście czterdzieści) zł z tytułu zwrotu
kosztów postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

W wyniku rozpoznania sprawy z wniosku B. M. i A. M. z udziałem P. sp. z o.o. w W. (dalej – „P.”) o ustanowienie służebności przesyłu postanowieniem z dnia 15 grudnia 2017 r., sprostowanym prawomocnym postanowieniem z dnia 3 stycznia 2018 r., Sąd Rejonowy w G. umorzył częściowo postępowanie wobec częściowego cofnięcia wniosku (pkt I), ustanowił na rzecz P. służebność przesyłu, polegającą na nieograniczonym w czasie prawie korzystania z urządzeń przesyłowych gazociągu

niskiego ciśnienia DN 100 na części bliżej oznaczonej nieruchomości w zakresie terenu o powierzchni 30,2 m², wskazanego na bliżej oznaczonej mapie, obejmującą uprawnienie do przesyłania gazu, prawo przechodu i przejazdu do urządzeń przesyłowych celem usunięcia awarii, wykonywania prac konserwacyjnych, rozbiórkowych, modernizacyjnych i remontowych urządzeń przesyłowych, w zakresie niezbędnym do prawidłowego funkcjonowania elementów gazociągu (pkt II), integralną częścią postanowienia uczynił opinię biegłego sądowego T. R. (pkt III), zasądził od P. solidarnie na rzecz wnioskodawców kwotę 30.500 zł płatną w terminie miesiąca od uprawomocnienia się postanowienia wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie w przypadku opóźnienia w płatności (pkt IV) i orzekł o kosztach postępowania (punkty V-VI).

U podstaw rozstrzygnięcia co do zakresu obciążenia służebnością legła ocena – odpowiadająca wnioskowi, któremu P. w tym zakresie się nie sprzeciwiał - że wystarczający jest pas terenu o szerokości 1 metr i długości 30,2 m, a co do wysokości wynagrodzenia za ustanowienie służebności – ocena, iż przy jej ustaleniu należy uwzględnić nie tylko pas służebności, ale także strefę kontrolowaną, której pas jest szerszy (3 m).

Apelację od postanowienia Sądu Rejonowego wniósł uczestnik, zaskarżając je „w części (...) tj. „w zakresie pkt IV w części zasądzającej wynagrodzenie za ustanowienie służebności przesyłu ponad kwotę 10.166,66 zł” i określając wartość przedmiotu zaskarżenia na kwotę 20.333,33 zł. Zarzucił naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. polegające na uznaniu za miarodajną opinii biegłej z zakresu wyceny nieruchomości K. W., choć dotyczyła ona szerokości strefy kontrolowanej, a nie – jak powinna - szerokości pasa służebności, naruszenie art. 305¹ k.c. polegające na uznaniu, że obszar strefy kontrolowanej pokrywa się z zakresem obciążenia nieruchomości służebnością przesyłu, co doprowadziło do zawyżenia wynagrodzenia za ustanowienie służebności, jak również – z ostrożności procesowej - naruszenie art. 278 § 1 k.p.c. przez oddalenie wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego ds. gazownictwa na okoliczność szerokości pasa służebności, która ma być ustanowiona na nieruchomości wnioskodawców. We wnioskach apelacyjnych P. domagał się zmiany

zaskarżonego postanowienia przez ustanowienie na rzecz uczestnika na przedmiotowej nieruchomości odpłatnej i nieograniczonej w czasie służebności przesyłu polegającej na możliwości nieograniczonego prawa korzystania przez uczestnika oraz jego każdorazowych następców prawnych z terenu przedmiotowej nieruchomości, w celu eksploatacji sieci gazowej przebiegającej przez tę nieruchomość, przesyłania gazu, znoszeniu przez każdorazowych właścicieli tej nieruchomości istnienia pod powierzchnią tej nieruchomości sieci gazowej, swobodnym dostępie służb gazowniczych, w tym przechodu i przejazdu sprzętem w celu usuwania awarii, wykonywania prac konserwatorskich sieci i urządzeń do wykonywania remontów z prawem modernizacji elementów sieci, o którym mowa powyżej, za jednorazowym wynagrodzeniem w kwocie 10.166,66 zł przyznany solidarnie wnioskodawcom. W uzasadnieniu wskazał m.in., że w sytuacji, w której szerokość pasa służebności wynosi 1 metr, tj. po 0,5 metra od osi gazociągu (czego nie kwestionował, gdyż odpowiadało to obowiązującym u niego procedurom, tj. Normie Zakładowej ZN-G - 7001:2014), nieprawidłowe było uwzględnienie przy obliczaniu wysokości wynagrodzenia szerszej strefy kontrolowanej, gdyż uprawnienia przedsiębiorcy związane z jej istnieniem wykraczają poza treść służebności przesyłu określoną w art. 305¹ k.c.

Postanowieniem z dnia 13 listopada 2018 r. Sąd Okręgowy w G. oddalił apelację (pkt 1) i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego (punkty 2 i 3). Zaaprobował bowiem pogląd, że przy określaniu wynagrodzenia z tytułu ustanowienia służebności przesyłu należy brać pod uwagę nie tylko sam obszar gruntu niezbędny do utrzymywania, eksploatacji i konserwacji gazociągu (pas służebności), ale również strefę kontrolowaną, pomimo odrębnego charakteru tych dwóch obszarów i odmiennych ograniczeń, jakie za sobą niosą w odniesieniu do prawa własności właścicieli nieruchomości obciążonej. Zaznaczył też, że wobec bezsporności szerokości pasa służebności (strony zgodnie uznawały, że jest to 1 m) nie zachodziła potrzeba dopuszczenia dowodu z opinii biegłego do spraw gazownictwa na okoliczność jej określenia, a wniosek P. w tej kwestii był bezprzedmiotowy, co uzasadniało jego oddalenie.

Skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego wniósł uczestnik, zaskarżając je w całości i określając wartość przedmiotu zaskarżenia na kwotę 20.334 zł. Zarzucił naruszenie oznaczonych przepisów prawa materialnego polegające na uznaniu, że odpowiednie wynagrodzenie za ustanowienie służebności przesyłu powinno uwzględniać całą powierzchnię, na terenie której prawo własności doznaje jakichkolwiek ograniczeń, w tym powierzchnię strefy kontrolowanej gazociągu, a nie tylko powierzchnię samej służebności przesyłu, na uznaniu, że powstanie ograniczeń w prawie własności nieruchomości związanych z posadowieniem urządzeń przesyłowych oraz wyznaczeniem strefy kontrolowanej powinno być rekompensowane w ramach zasądzenia wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu, także w przypadku, w którym urządzenia przesyłowe zostały posadowione na nieruchomości zanim właściciele, na rzecz których zasądzane jest wynagrodzenie za ustanowienie służebności przesyłu, nabyli prawo własności tej nieruchomości (od początku obowiązywało ich zatem wynikające z przepisów ograniczenie możliwości zagospodarowania nieruchomości minimum w pasie 1,5 m z każdej strony gazociągu + szerokość gazociągu) i na uznaniu, że przedmiotem obciążenia służebnością jest także grunt, na którym rozciąga się strefa kontrolowana i że warunki eksploatacji przyjęte w przedsiębiorstwie Uczestnika nie mają wpływu na określenie zakresu i powierzchni pasa służebności przesyłu. Zarzucił również naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 328 § 2 k.p.c. (przez wewnętrzną sprzeczność treści uzasadnienia postanowienia) i art. 382 k.p.c. (przez pominięcie, że zgodnie z treścią księgi wieczystej wnioskodawcy nabyli przedmiotową nieruchomość w 1997 r. i przez to pominięcie przy wykładni prawa materialnego, iż już w momencie nabycia prawa własności wnioskodawcy byli ograniczeni w możliwości korzystania z nieruchomości w związku z posadowionym gazociągiem). We wnioskach kasacyjnych P. wniósł o zmianę postanowienia Sądu Rejonowego w G. z dnia 15 grudnia 2017 r. przez ustanowienie na Nieruchomości odpłatnej i nieograniczonej w czasie służebności przesyłu na rzecz uczestnika, polegającej na możliwości nieograniczonego prawa korzystania przez uczestnika oraz jego każdorazowych następców prawnych z terenu Nieruchomości, w celu eksploatacji sieci gazowej przebiegającej przez tę nieruchomość, przesyłania gazu, znoszeniu

przez każdorazowych właścicieli tej nieruchomości istnienia pod powierzchnią tej nieruchomości sieci gazowej, swobodnym dostępie służb gazowniczych, w tym przechodu i przejazdu sprzętem w celu usuwania awarii, wykonywania prac konserwatorskich sieci i urządzeń do wykonywania remontów z prawem modernizacji elementów sieci, o którym mowa powyżej, za jednorazowym wynagrodzeniem w kwocie 10.166,66 zł przyznany solidarnie wnioskodawcom. Ewentualnie domagał się uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Uzasadniając tezę o dopuszczalności skargi kasacyjnej, uczestnik wskazał, że w sprawie o ustanowienie służebności przesyłu - jako sprawie z zakresu prawa rzeczowego rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym - nie znajduje zastosowania przepis art. 398² § 1 k.p.c. uzależniający prawo do wniesienia skargi kasacyjnej od odpowiedniej wartości przedmiotu sporu. Jego zdaniem, dotyczy to także sytuacji, w której jako przedmiot zaskarżenia została wskazana tylko część postanowienia dotycząca wysokości wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu, gdyż w sprawach o ustanowienie służebności przesyłu wynagrodzenie jest nierozdzielnie połączone z samym ustanowieniem prawa służebności. Sąd nie ma możliwości zasądzenia wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu bez ustanowienia służebności i nie ma możliwości ustanowienia służebności bez przyznania wynagrodzenia (chyba, że uczestnik będący właścicielem wyraźnie zrzeknie się tego prawa). Z zasady integralności stanowionego prawa i wynagrodzenia wynika zatem, że niezależnie od zakresu, w jakim sformułowany został przedmiot zaskarżenia w sprawie o ustanowienie służebności przesyłu, przedmiotem postępowania i zarazem zakresem rozpoznania przez sąd każdorazowo objęte będzie zarówno wynagrodzenie, jak i zakres samego prawa służebności przesyłu. Innymi słowy - nie można orzekać w zakresie wysokości wynagrodzenia, nie rozpoznając sprawy w całości, konstytutywny charakter orzeczenia przesądza bowiem o tym, że nawet w przypadku jego zaskarżenia w części, kontroli instancyjnej podlega całość rozstrzygnięcia tworzącego stosunek prawny. W tej sytuacji wskazanie w apelacji uczestnika z dnia 6 lutego 2018 r., że przedmiotem zaskarżenia jest jedynie część postanowienia sądu pierwszej instancji

dotycząca wysokości wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu, nie oznacza, iż przedmiotem postępowania apelacyjnego i zarazem rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji była tylko część postanowienia dotycząca wynagrodzenia. Przeczy temu także treść wniosków apelacyjnych. Zgodnie z zasadą integralności postanowienia przedmiotem zaskarżenia było całe postanowienie co do istoty, obejmujące ustanowienie służebności za wynagrodzeniem. W rezultacie, zdaniem P., przedmiotem postępowania przed sądem apelacyjnym było rozstrzygnięcie co do zakresu obciążenia służebnością oraz co do wynagrodzenia, i również przedmiotem skargi kasacyjnej jest nierozzerwalnie prawo służebności przesyłu wraz z wynagrodzeniem. W związku z tym w niniejszej sprawie przysługuje prawo wniesienia skargi kasacyjnej zgodnie z art. 519¹ § 1 k.p.c., niezależnie od wysokości zasądzzonego wynagrodzenia.

W uzasadnieniu podstaw kasacyjnych uczestnik ponownie wyraził pogląd, że skoro na nieruchomości wnioskodawców ustanowiona została służebność przesyłu określona jako prawo do podejmowania szczegółowo wskazanych w postanowieniu czynności, w zakresie terenu o powierzchni 30,2 m², a tym samym uprawnienie do korzystania z nieruchomości zgodnie z ustanowioną służebnością ograniczone zostało do pasa eksploatacyjnego o szerokości 1 m i długości 30,2 m – czego nie kwestionował (zgodnie z normą zakładową ZN-G-7001_2014 czynności eksploatacyjne odnoszące się do wszystkich gazociągów niskiego ciśnienia, wykonywane są jedynie w obszarze o szerokości 1 m) - nieprawidłowe było uwzględnienie przy obliczaniu wysokości wynagrodzenia trzykrotnie szerszego pasa strefy kontrolowanej o powierzchni 91 m².

Postanowieniem z dnia 15 maja 2019 r. Sąd Okręgowy w G. odrzucił skargę kasacyjną uczestnika jako niedopuszczalną na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. Wskazał, że orzeczenie Sądu Rejonowego zostało zaskarżone przez P. tylko w części, tj. w zakresie rozstrzygnięcia w przedmiocie wynagrodzenia za ustanowienie służebności przesyłu ponad kwotę 10.166,66 zł. W konsekwencji przedmiotem rozstrzygnięcia była jedynie kwestia wysokości wynagrodzenia. Jeżeli zaś w sprawie o ustanowienie służebności przesyłu (art. 519¹ § 1 zd. 1 k.p.c.), przedmiotem zaskarżenia skargą kasacyjną jest jedynie orzeczenie dotyczące

wysokości wynagrodzenia związanego z ustanowieniem służebności, to o jej dopuszczalności w zakresie roszczenia pieniężnego, które może być dochodzone odrębnie na ogólnych zasadach, decyduje wartość przedmiotu sporu związana z wysokością roszczenia pieniężnego. Zważywszy, że wartość zaskarżenia została przez wnioskodawcę określona na kwotę 20.334 zł, co odpowiada wysokości wynagrodzenia kwestionowanego apelacją, i tym samym sytuuje się poniżej progu wskazanego w art. 398² § 1 zd. 1 k.p.c., skarga kasacyjna jest w niniejszej sprawie niedopuszczalna.

Zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego wniósł uczestnik, zaskarżając je w całości. Zarzucił naruszenie art. 305² § 2 w związku z art. 60 k.c. i art. 378 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że przedmiotem zaskarżenia w apelacji i przedmiotem skargi kasacyjnej była jedynie część postanowienia o ustanowieniu służebności przesyłu odnosząca się do wysokości wynagrodzenia, podczas gdy rozstrzygnięcie w zakresie ustanowienia prawa służebności oraz przyznania wynagrodzenia ma nierozzerwalny charakter, naruszenie art. 398² § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie oraz art. 519¹ § 1 k.p.c. przez jego niezastosowanie polegające na uznaniu, że w niniejszym postępowaniu skarga kasacyjna przysługiwałaby tylko wówczas, gdyby wartość przedmiotu zaskarżenia przekraczała kwotę 50.000 zł, podczas gdy w sprawach o ustanowienie służebności przesyłu skarga kasacyjna przysługuje niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia, jak również naruszenie art. 398⁶ § 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i odrzucenie skargi kasacyjnej w sytuacji, w której nie było po temu podstaw.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Ustosunkowując się do zarzutów uczestnika, należy przede wszystkim podkreślić, że w okolicznościach niniejszej sprawy uczestnik zaskarżył apelacją wyłącznie rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego z dnia 15 grudnia 2017 r. w części zasądzającej od niego na rzecz wnioskodawców wynagrodzenie za ustanowioną służebność ponad kwotę 10.166,66 zł. Wskazuje na to nie tylko wyrażnie i precyzyjnie określony zakres zaskarżenia, ale także oznaczona w apelacji wartość przedmiotu zaskarżenia oraz zarzuty apelacyjne i ich uzasadnienie, gdyż wynika

z nich jednoznacznie, że uczestnik nie kwestionował ani pasa służebności ani jej treści, a jedynie wysokość zasądzonego wynagrodzenia, która – jego zdaniem – nie powinna uwzględniać ograniczeń własności wynikających z powstania z mocy prawa strefy kontrolowanej. W konsekwencji okoliczność, że skarżący, od czasu wydania postanowienia z dnia 15 grudnia 2017 r., tak we wnioskach apelacyjnych, jak i wnioskach skargi kasacyjnej, wnosi o zmianę zaskarżanego postanowienia poprzez ustanowienie służebności przesyłu, nie wskazując jej powierzchni, a oznaczając kwotę wynagrodzenia na niższą niż zasądzona o wartość przedmiotu zaskarżenia, nie jest równoznaczna z wyrażeniem woli zaskarżenia orzeczenia w całości, a więc również w części ustanawiającej służebność przesyłu.

Tym niemniej, z odwołaniem do uznawanej w orzecznictwie zasady integralności postanowienia o ustanowieniu służebności przesyłu (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2012 r., V CSK 190/11, nie publ., z dnia 27 lutego 2014 r., II CZ 120/13, nie publ., z dnia 15 maja 2014 r., II CZ 15/14, nie publ., z dnia 17 grudnia 2015 r., V CSK 217/15, nie publ., z dnia 13 stycznia 2016 r., V CSK 225/15, nie publ. i z dnia 18 maja 2016 r., V CSK 531/15, OSNC-ZD 2018, z. A, poz. 14) uczestnik broni stanowiska, że także w takim przypadku przedmiotem postępowania i zarazem zakresem rozpoznania przez sąd odwoławczy każdorazowo objęte jest zarówno wynagrodzenie, jak i zakres samego prawa służebności przesyłu. Ze względu bowiem na konstytutywny charakter orzeczenia także w razie jego zaskarżenia w części, kontroli instancyjnej podlega całość rozstrzygnięcia tworzącego stosunek prawny.

Należy jednak zwrócić uwagę, że wzajemna zależność i uwarunkowanie rozstrzygnięcia co do zakresu i treści służebności oraz co do wynagrodzenia nie ma charakter bezwzględny (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2015 r., V CSK 217/15 i z dnia 18 maja 2016 r., V CSK 531/15). O ile jawi się jako wyraziste w razie kwestionowania przesłanek ustanowienia służebności, jej treści lub zakresu – w oczywisty sposób oddziałuje to na zasadność i wysokość roszczenia o wynagrodzenie, o tyle zależność odwrotna jest mniej jednoznaczna w sytuacji, w której rozstrzygnięcie o wynagrodzeniu podważane jest jedynie co do wysokości. Nie widać racji, by pozbawiać właściciela możliwości dysponowania przedmiotem postępowania w ten sposób, że uznaje on

zasadność ustanowienia służebności o określonej treści i zakresie, nie zgadza się natomiast z wysokością zasądzonego wynagrodzenia. Nie budzi wszak wątpliwości dopuszczalność zawarcia ugody w tym zakresie. Z tych względów należy uznać za dopuszczalne ograniczenie zakresu zaskarżenia do rozstrzygnięcia co do wysokości wynagrodzenia.

Ograniczenie takie ma istotne znaczenie dla zastosowania art. 398² § 1 k.p.c. Wprawdzie zgodnie z art. 519¹ § 1 k.p.c. co do zasady w sprawie o ustanowienie służebności przesyłu - jako sprawie z zakresu prawa rzeczowego rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym – skarga kasacyjna przysługuje niezależnie do wartości przedmiotu zaskarżenia, jednakże, uwzględniając art. 13 § 2 k.p.c. oraz racje leżące u podstaw art. 398² § 1 k.p.c., należy zgodzić się ze stanowiskiem, że określony w tym przepisie próg 50 tys. zł ma zastosowanie wówczas, gdy skarżący kwestionuje jedynie rozstrzygnięcie dotyczące roszczenia majątkowego pieniężnego w postaci wynagrodzenia za ustanowienie służebności (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 sierpnia 2015 r., II CSK 4/15, nie publ. oraz z dnia 2 lipca 2019 r., V CSK 56/19, nie publ.).

Zważywszy, że skarżący w istocie kwestionuje jedynie zasądzenie wynagrodzenia ponad kwotę 10.166,66 zł, a więc co do kwoty 20.334 zł, sytuującej się poniżej progu oznaczonego w art. 398² § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

aj